

על בחינות ההתגלות והתפעלות השכל ועל דבר ארצנו*

ידידנו מר - - נ"י ולכל אשר לו שלו' וברכה
מכתבך הגיעני. רצוני למלא רצונך, והנני כותב מתוך הטירדה כטבע ימים האלה
לרגלי מילי דפסחא, אך אי אפשר לדחות מכתבי עוד.
מה שכתוב בקראי סוף פקודי¹, אם אמנם אמת הוא שיש כינויים לבחינות
ההתגלות ולפעולות ההנהגה, ונקראין בשמות, ועל זה שייך חסרון ושלימות כי הן כולן
נבראין² - מ"מ לא ידענא למה לך לדחוקי נפשך בקראי, והלא תוכל להגיד כל
דבר³, ולפרש המקראות על רוב התפעלות השכל כאשר נפתחו לפניו שערי החכמה,
ושואף לבלוע הכל, ורואה את מרחק אפסי החכמה ומתאוה אליה באין קץ. וזה דבר
המצוי אצלנו בכעין זה⁴. ומפני שהאדם הוא מוגבל, גם את העונג העודף על גבולו
לא יכולנו⁵.

והנני שב לחתום דברי, ואכפול בברכה, דורש שלומו, מברכו בשמחת החג וביתרון
הכשר.

- * המכתב הזה מאת מרן החזו"א זצ"ל נכתב לפני תשעים שנה בדיוק, ונדפס בכרך השלישי
של 'קובץ אגרות' סי' קצא (עמ' קצד-קצה). הפיסקה האחרונה הושמטה שם משום-מה,
והיא מובאת כאן בפעם הראשונה מתוך העתקה של המכתב [בה חסרה הפתיחה עד
'מכתבי עוד'; העתקתיה מהספר הנדפס] שנמצאה ע"י אספן בגניזה בבני ברק עם ניירות
אחרים שהגיעו ללא-ספק מבית בני משפחתו של החזו"א (בצמוד לדף הזה היו דפים אחרים
בהם פיסקאות רבות שנמצאות בספרי החזו"א הנדפסים). הדברים לא היו כתובים בכת"י ק
של החזו"א, אך אין ספק שהם העתקה מדבריו. הפיסוק רובו ככולו נוסף ע"י העורך, וכן
מולא הכתיב החסר, נפתחו כמה ראשי תיבות והוערו כמה הערות. יישר כוחם של רז"מ
קורן ורמ"ד צ'צ'יק על הערותיהם החשובות. יואל קטן.
- 1 נראה שהדברים מוסבים על הפסוקים האלו (שמות מ, לד ואילך): 'וַיִּכַּס הָעֵנָן אֶת אֹהֶל
מוֹעֵד, וַיִּכְבֹּד ה' קְלָא אֶת הַמִּשְׁכָּן: וְלֹא יָכַל מֹשֶׁה לְבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעֵנָן,
וַיִּכְבֹּד ה' קְלָא אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּכּוּ.'
- 2 השואל רצה כנראה לפרש פסוקים אלו כעוסקים בכינויים לבחינות שונות של התגלות ה'.
3 בלי לדחוק אותם בפסוקים הנ"ל.
- 4 התבטאות אישית נדירה של החזו"א זצ"ל, ש'מצויה' אצלו ההרגשה של 'רוב התפעלות
השכל כאשר נפתחו לפניו שערי החכמה, ושואף לבלוע הכל, ורואה את מרחק אפסי
החכמה ומתאוה אליה באין קץ' וכו'! דברים דומים, אמנם לא בגוף ראשון, נמצאים בספר
'חזון איש - אמונה ובטחון' פרק א אות ט.
5 וזו אולי הכוונה של 'ולא יכול משה'.

על דבר ארצנו⁶, מחריש ומשתאה לדעת⁷ האמנם קרובים הימים שקונם ישמח לדברים הוודאים הבאים⁸, שיבת ציון ששבה מיאוש לדבר בלתי מסופק? ידעתי כי לא השבתי על שאלתך.

6 נראה שהחזו"א נשאל לדעתו בענין המצב החדש בא"י - ה'בית הלאומי' שהוקם ליהודים בארץ ע"י ממשלת בריטניה הגדולה בהסכמת רוב האומות ובראשות נציב עליון יהודי, הגברת העלייה לארץ וחיזוק יישובה וכו'.

7 ע"פ בראשית כד, כא. 8 נדכצ"ל, בהעתקת כתה"י: 'הבויס'.

9 נראה שכוונת החזו"א היא שהדברים המתרחשים כיום הם על כל פנים בגדר של 'שיבת ציון', כלומר שיבה בפועל של העם מן הגלות לארץ ישראל, והתקווה לחזרה לארץ שהייתה בלב רבים בגדר "יאוש" - "שבה" (כלומר: הפכה) לעינינו "לדבר בלתי מסופק", לעובדה קיימת שאין לפקפק בה; אמנם השאלה המנקרת בלבו של החזו"א היא האם באמת מדובר בתחילתה של שיבת ציון שהיא חלק ממהלך הגאולה השלמה, שאחריה יגיעו בקרוב אותם ימים שבהם ישמח הקב"ה "שקונם" של ישראל - אם לא. אם זו אכן כוונת הדברים, יש לקרוא את הדברים כך: "על דבר [החדשות המתרחשות ב]ארצנו, [הנני] מחריש ומשתאה לדעת, האמנם קרובים הימים שקונם ישמח לדברים הוודאים הבאים [ומתרחשים לנגד עינינו, כאשר] שיבת ציון ששבה [והפכה] מיאוש לדבר בלתי מסופק [אכן מתרחשת]? ברור למרן החזו"א שהמצב הקיים כעת יש בו "דברים ודאים שבאים", ואותם דברים הם עצם המהפך של שיבת ציון "מיאוש לדבר בלתי מסופק", אלא שבמצב הקיים אין השמחה שורה עדיין כביכול במעונו של הקב"ה מסיבות ידועות; אך מרן החזו"א עדיין עומד בספק האם על כל פנים ההתרחשות המתהווה לנגד עיניו היא תחילה של תהליך אשר מיד בעקבותיו תהיה התעוררות רוחנית גדולה, ו"קרובים הימים שקונם ישמח" בהם - אם לא. יש לציין שמצב זה של "משתאה ומחריש" לא עזב את החזו"א גם בשנים הבאות; באגרת שכתב החזו"א לרבי משה הכהן איבליצקי בשנת תרפ"ג הוא שואל אותו: "על דבר ארצנו הקדושה, רצוני לדעת אם ניכר אצלכם תחיית הארץ ובנין הריסותיה בימים האחרונים כהערה חדשה וענין מיוחד, כי אנחנו מרחוק קשה לנו לכוון בלבנו מושג נאמן מזה" (צילום המכתב בעצם כתב ידו של החזו"א פורסם בספר פאר הדור ח"ד עמ' רפג; רובה של האגרת נדפס גם באגרות חזו"א ח"א סי' קפ [עמ' קסה], אך משפט זה הושמט, כפי שהושמט המשפט האחרון באגרת שהובאה כאן). יש לציין עוד כי באגרות חזו"א ח"א סי' קט (עמ' קכא-קכב) מובאים דברים שכתב החזו"א בספר האורחים אחרי ביקור בקיבוץ "נוער אגודתי" בכפר סבא בב' תמוז ת"ש (צילום כתב היד נמצא בספר "לעבדה ולשמרה" עמ' 103, והוא נדפס באגרות ללא צינזור): "לשמחת לבב זכיתי לראות את הנוער אשר לבבו ער לתורה ולמצוותיה לקיימה לעובדה ולשומרה בחדוות עוז, אשרי עין ראתה אלה בימים האלה המוסיפים תקוה לישועות הניבאות לשיבת בנים לגבולם ומלאה הארץ דעת ה'"; התקווה מתגברת, אבל הספק עדיין לא סר. מעניין שכבר שנים קודם, לאחר 'מסע התשובה' בתרע"ד, כתבו הראי"ה קוק והרי"ח זוננפלד זצ"ל בראש אגרתם הידועה (פורסמה בשנת תרע"ו בחוברת "אלה מסעי", פרנקפורט ענ"מ, והובאה גם בספר "האיש על החומה" מאת רש"ז זוננפלד, ח"ב עמ' 313): "אחד החזיונות מרהיבי הלב שבדורנו הוא בוודאי חזון הישוב הארצי, ההולך ומתקדם בכל ערכיו בשנותיו האחרונות. שלומי אמוני ישראל ודאי צריכים לשמוח על החזון הנהדר הזה, שבו אנו רואים אתחלתא דגאולה". שנזכה ונחיה ונראה בהשלמת התהליך הזה במהרה בימינו בעזרת ה'.